

5. Мельничук О.С. Про природу складнопідрядних речень та принципи їх класифікації // Укр. мова в шк. – 1953. – № 2. – С. 25-36.
6. Поспелов Н.С. Сложноподчиненное предложение и его структурные типы // Вопр. языкознания. – 1959. – № 2. – С. 19-27.
7. Ронгинская Н. В. Указательные местоимения, соотносительные с наречиями, в современном русском языке: Учеб. пособ. – Симферополь, 1992. – 52 с.
8. Руднев А. Г. Синтаксис современного русского языка. – М.: Высш. шк., 1968. – 320 с.
9. Русская грамматика: В 2 т. / Ред. кол.: Н. Ю. Шведова (гл. ред.) и др. – М.: Наука, 1982. – Т. 2: Синтаксис. – 709 с.
10. Современный русский язык / Под ред. В.А. Белошапковой. – М.: Высш. шк., 1989. – 800 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юлія Язикова – аспірантка кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка.

Наукові інтереси: функціональний синтаксис української мови.

СИСТЕМА АМОРФНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛІЙСЬКОГО ІМЕННИКА

Альона ДІОРДІЄВА (Миколаїв, Україна)

У статті розглядається питання систематизації аморфних одиниць англійського іменника – мовних одиниць, що не мають відмінково-числового формотворення. Автор піддає критичному аналізу проблему наявності / відсутності морфологічно утвореного відмінка в англійській мові та встановлює систему аморфних одиниць англійської мови за польовим принципом.

The article deals with the problem of systemization of those nouns that have no morphological markers of number and case in the English language. The author profoundly researches the problem of case and defines the system of amorphous language units in English according to the principle of core and periphery.

Питання будови, класифікації та функціонування мовних одиниць англійської мови визначили тематику досліджень багатьох лінгвістичних праць. У фокусі цих досліджень опинилися, передусім, граматичні категорії, властиві повнозначним частинам мови [31; 2; 16; 4; 8; 13]. Окремі наукові праці присвячені глибокому аналізу граматичних іменних категорій, що викликають певні труднощі у своїй ідентифікації – таких, як, наприклад, категорія генітива в англійській мові, та аналізу системи відмінкового формотворення протягом усього періоду розвитку англійської мови [21]. Наукових праць, які давали б типологічну оцінку мовним одиницям англійської мови небагато: в окремих дослідженнях зазначається, що англійська мова за своєю структурою наближається до ізолюючих мов [28: 507; 15: 84], в інших роботах характеризуються переважно аналітичні форми англійської мови [14: 101]. Враховуючи той факт, що англійська мова становить собою мову переважно ізолюючого типу [28: 507; 15: 84], а отже, її мовні одиниці на сучасному етапі розвитку користуються невеликою кількістю словозмінних формантів, можна припустити, що репертуар аморфних одиниць англійської мови є досить широким. Однак систематизація аморфних одиниць англійської мови ще не була предметом дослідження у працях з лінгвістичної типології, що й обґрунтовує наше звернення до цієї теми та визначає зміст цього дослідження. Аморфними ми вважатимемо такі мовні одиниці, що протиставляються як синтетичним, так і аналітичним одиницям відповідно до особливостей їх формальної та семантичної структури., а саме – на відміну від синтетичних та аналітичних одиниць, аморфні одиниці не характеризуються бінарною формальною структурою, яка б поділялася на основний компонент та форматив. Не є властивою для таких одиниць і бінарна семантична структура „основне значення + модифікаційне значення” [7: 131] та жодна словозмінна категорія. Таким чином поняттєутворювальною ознакою аморфізму мовних одиниць вважають відсутність формотворення [1: 530; 7: 17]. Такі одиниці можна спостерігати у системах іменника, прикметника, займенника, числівника, прислівника та дієслова. Відсутність однозначного погляду на кількість граматичних категорій, характерних для кожної повнозначної частини мови та спорадична недиференціація явищ аморфізму та аналітизму обумовлює вибір таких завдань, розв’язання яких необхідне для досягнення мети – визначення репертуару аморфних одиниць у системі англійської мови:

- 1) уточнення складу та статусу морфологічних категорій англійської мови;
- 2) відокремлення явищ аналітизму від явищ аморфізму;
- 3) встановлення системи аморфних одиниць англійської мови.

Визначенню репертуару аморфних одиниць у системі англійського іменника перешкоджає відсутність однозначної відповіді на питання щодо кількості морфологічних категорій, за якими змінюються іменники в англійській мові. Іншим чинником, що стоїть на заваді, є недиференційований підхід до власне аморфних одиниць та аналітичних в

англійській мові. Не викликає сумніву той факт, що англійському іменникові властива категорія числа – цей факт знаходить підтвердження у великій кількості наукових праць [16: 22; 8: 44]. Щодо категорії відмінка – у науковій літературі немає єдиного погляду, що стосується наявності / відсутності цієї категорії в англійській мові, тому одним із завдань цього дослідження буде уточнення питання про статус форманта *-s* який використовується для вираження значень генітива. Під відмінком ми розумітимемо традиційне поняття словозмінної категорії, грамеми якої проставляються морфологічно вираженими засобами в межах словоформ [5: 355]. Існує декілька поглядів на природу структурних протиставлень на зразок *cat – cat's, cats- cats'*, і, відповідно – на статус форманта *'s*. Згідно з одним з них, в англійській мові визнається двочленна відмінкова парадигма, представлена грамемами *Common Case* та *Genitive case*. Мовознавці, які визнають наявність відмінка в англійській мові [25: 75; 3: 42-43; 12: 84; 11: 78] не піддають це твердження лінгвістичній перевірці і не обґрунтовують його науковою аргументацією, а радше подають його як аксіоматичне. Згідно з протилежним поглядом, наявність в англійській мові морфологічної категорії відмінка заперечується [28: 511, 516; 16: 25-27]. Серед аргументів, які свідчать про те, що не можна говорити про існування загального відмінка та генітива в англійській мові, наводять такі:

1) так званий «загальний відмінок» своєю формою не передає жодних відношень, поза контекстом іменник у такій формі виражає лише значення числа [16: 26];

2) формант *-s* здатний оформлювати не лише окремі іменники, але й словосполучення на зразок *Sarah and Jane's house* [16: 27];

3) система генітива є дефектною – його уникають вживати з іменниками у формі множини, утворюваній за допомогою закінчення *-s* оскільки така форма фонетично омонімічна формі однини: *mother's – mothers'* [16: 27]. За окремими даними, йдеться не лише про фонетичний збіг подібних приголосних, що утруднює вимову такої форми, але й про те, що іменники у формі множини взагалі виявляють тенденцію не вживатися у формі генітива.

4) основною функцією генітива є вираження відношень між номінативними частинами мови, а не для синтаксичного узгодження, яке є головною функцією відмінка взагалі;

5) здатність форманта *s* приєднуватися не лише до іменних частин мови, але й до дієслів, прислівників та навіть службових частин мови, наприклад, *the man I met's hat; the child we saw yesterday's toy; the student I spoke to's boot*. А. Бергз та Д. Штайн зазначають, що інтерпретувати фрази на зразок *the man I saw yesterday, but who disappeared in the crowd's hat* є досить складно, і тому такі випадки обмежені у використанні [26: 79];

6) фонологічна стабільність мовної реалізації генітива, що не є характерним для традиційної реалізації відмінкових форм: пор. серед формантів генітива в російській мові наявні такі різні форми як *-а, -й, -ов, -ей, -ев* та нульова морфема [58: 121];

7) за окремими дослідженнями на вживання / не вживання генітива дуже впливають соціальні та стилістичні чинники, зокрема він набагато частіше зустрічається в текстах публіцистичного стилю, ніж в текстах наукового стилю [22: 254], а також частіше в англійській мові Америки, аніж у мові Великої Британії.

У працях М.Я.Блоха була обґрунтована спроба поєднати позитивний зміст обох концепцій – теорії заперечення існування відмінків в англійській мові і теорії наявності двочленної відмінкової парадигми. На його думку, слід визнати існування двочленної відмінкової парадигми в англійській мові, де загальний відмінок є прямим, а генітив – єдиним непрямим відмінком, який виражається не зміною форми слова, а за допомогою «частки» *-s*. Про те, що експонент *-s* є саме часткою, на думку М.Я.Блоха свідчить той факт, що цей експонент завжди виступає у постпозиції і здатен оформлювати не лише окремі іменники, а й іменникові групи [4: 68]. Слабкою стороною цієї аргументації є неврахування таких властивостей граматичної категорії як регулярність: за твердженням С. Д. Кацнельсона «в лексико-дистрибутивному плані відмінки вирізняються властивістю тотальності» [9: 40], тобто відмінкова парадигма має охоплювати переважну більшість іменників. У випадку з англійською мовою мовна система дозволяє використання конструкції з генітивом лише з невеликою групою іменників, хоч останнім часом це обмеження долається мовною системою. Крім того, конструкції, утворені за допомогою «частки» не можна визнати морфологічно утворюваними відмінковими формами. Таким чином, постає питання – чи є форма, виражена експонентом *-s* відмінковою. Форми генітива можуть набувати лише іменники, що позначають істот, однак трапляється оказіональне вживання у присвійному відмінку деяких іменників, що позначають неістот:

традиційно закріплена така форма вжитку за іменниками-назвами відтинків часу, відстані, ціни: *a week's notice; at a mile's distance* тощо [16: 26]. За даними, отриманими Б. С. Хаймовичем та Б. І. Роговською, родовий відмінок в 96 % випадків вживається з власними назвами [18 : 64]. Однак у другій половині 20-го століття мовознавці відмітили досить помітну тенденцію в сучасній англійській мові, яка полягає в активізації використання форми генітива з іменниками на позначення неістот: *resorts' weather, the game's laws* тощо [2: 88]. Серед таких іменників – переважно географічні назви *Moscow's clubs, town's night life* назви певних персоніфікованих едностей на зразок *bank, hospital*. Е. Дабровска звернула увагу на ще одну групу іменників-назв неістот, які відносно часто вживаються у формі генітива – це іменники, що називають різні комп'ютерні терміни [32: 121-127]. Проаналізований нами мовний матеріал з комп'ютерної тематики демонструє, що форми генітива можуть набувати комп'ютерні терміни на зразок:

1. *The device's ROM* (Computergram international).
2. *The computer's place in all this was in the control* (Miscellaneous articles about desk-top publishing. Budget, Henry and et al.).
3. *Hard drive's speed is no longer sufficient* (Articles from Practical PC. London: HHL Publishing group, 1992, p. 133).
4. *Windows NT's symmetric multi-processing capabilities* (Unigram x. APT Data Services Ltd., 1993, p13).
5. *The processor's A, B, C, D, E, F, H and L registers are initialised* (The BBC BASIC (Z80) reference manual for the Z88. Mounter, D J. UK: M-TEC Computer Services, 1989, pp. 1-8).

Огляд сучасної преси англійською мовою підтверджує дію тенденції, відміченої лінгвістами – вживання генітива з назвами неістот стало звичним явищем: *heavy use of Bank's funding, You Tube's worst comments* (Daily Telegraph від 03.09/08 www.telegraph.co.uk) *South Korea's KBD* (Financial Times від 03.09.08 www.ft.com), *cricket's champions* (Guardian від 03.09.08 www.blogs.guardian.co.uk) *Congo's apes* (The Observer від 03.09.08 www.observer.guardian.co.uk), *world's largest funds* (The Wall Street Journal від 03.09.08. www.online.wsj.com), *I Robot's technology chief* (The Boston Globe від 03.09.08 www.boston.com) *one of America's grande dames* (New York Post від 03.09.08 www.nypost.com) тощо.

Таким чином, підсумовуючи, можна сказати, колись розгалужена система відмінкового формотворення певний час прямувала до зникнення, і на даному етапі розвитку англійської мови ми можемо спостерігати залишкові явища – нерегулярну відмінкову парадигму, представлену двома формами: іменником у загальному відмінку з нульовою флексією та іменником у формі генітива, вираженого афіксальною морфемою - 's. Про те, що морфологічно утворюваний родовий відмінок колись використовувався з усіма групами іменників, говорить факт наявності застиглих фразеологічних зворотів: *at death's door, to one's heart's content, at one's finger's end, a pin's head, for appearances sake* тощо. Однак на сучасному етапі мовного розвитку спостерігається і протилежна тенденція – розширення репертуару іменників, здатних виступати у формі генітива [37: 4; 2: 88, 53: 82], що свідчить про те, що ця форма сприймається мовцями як категоріальна продуктивна модель формотворення.

Отже, визнаючи вслід за М. Я. Блохом наявність в англійській мові рудиментарної відмінкової парадигми, до аморфних одиниць відноситимемо ті іменники, що послідовно не виявляють морфологічно виражених категорій числа та відмінка, відповідно до критерію наявності/ відсутності формотворення. До периферії поля аморфних одиниць належатимуть іменники, які виявляють непослідовність у морфологічній незмінюваності за однією з словозмінних категорій.

За ознакою морфологічної незмінюваності до аморфних одиниць англійської мови належатимуть такі групи іменників, що не мають протиставлення за категорією числа: *pluralia tantum* та *singularia tantum*. Ці іменники не змінюватимуться і за відмінками, адже до цих груп в основному входять іменники на позначення неістот та абстрактних понять, які відмінкових форм не утворюють.

До складу аморфних іменників *pluralia tantum* входять назви предметів, що складаються з двох чи більше частин і сприймаються як одна річ, та назви інших складних об'єктів - місцини, будівлі, установи: *outskirts, archives, shorts, scissors, spectacles, trousers, tongs, scales, pincers, tidings, contents, means, (inverted) commas, goings-on*; назви залишків: *scraps*,

slops, sweepings, siftings, leavings, remnants; назви деяких ігор: *drafts, cards, skittles, billiards, darts*; назви частин тіла *entrails, genitals, bowels, intestines*, а також слово *teens*, яке завжди зустрічається тільки у формі множини.

Іменники *pluralia tantum* на позначення деяких географічних назв на зразок *Athens, the Netherlands, the Alps, the Urals, the Carpathians, the Azores, the Bermudas, the Philippines* [10: 206] відноситимуться до периферії мовних одиниць, оскільки географічні назви виявляють тенденцію до вживання у формі генітива *Athens'*

Що стосується іменників *singularia tantum*, то для них форма множини практично можлива, але вона не має квантитативного характеру звичайного вияву категорії числа. До таких одиниць відносимо: а) назви частин світу: *the North, the South, the East*; б) назви речовин: *gold, hydrogen, air, flour, iron*; в) абстрактні поняття: *gratitude, validity, fear, hatred, knowledge*; г) збірні іменники: *the peasantry, the cavalry, the gentry* [10: 206]; д) власні назви *Cristie de Lancy, Sophia, the Danube, the Black sea, Leeds, Ottawa, Munich*.

Таким чином, у системі іменника за ознакою повної незмінюваності ядро аморфних одиниць утворюють іменники *pluralia tantum* та частина іменників *singularia tantum*, а саме – абстрактні поняття. До периферії відносимо ті іменники, що, не маючи протиставлень за категорією числа, можуть набувати форми генітива: до таких належать іменники *singularia tantum* – власні назви, збірні іменники та деякі речовинні іменники, що спорадично зустрічаються у формі генітива (*Congo's ape, water's edge, hydrogen's odor*), іменники *pluralia tantum* – власні назви географічних об'єктів, наприклад, *the Netherlands' biggest network* (Los Angeles Times 19.08.01 [http:// 8.12.42.31/2001](http://8.12.42.31/2001)), *Athens' population* (<http://www.crystalinks.com/athens.html>)

До віддаленої периферії відносимо конкретні іменники – назви неістот, які використовуються в іменникових конструкціях як у вигляді прилягання, так і у формі генітива: *book's cover* та *book cover*.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – 2-ое изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1969. – 609с.
2. Бархударов Л. С. Очерки по морфологии английского языка. – М.: Высш. школа, 1975. – 157с.
3. Бархударов Л. С. Штелинг Д. А. Грамматика английского языка. – 4-е изд., испр. – М.: Высш.шк., 1973. – 422с.
4. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка. – М.: Высшая школа, 1983. – 384с.
5. Булыгина Т. В. Крылов С. А. Падеж. // Большой Энциклопедический Словарь Языкознание. – М.: Большая Российская Энциклопедия, 1998. – С.355-357.
6. Воронцова Г.Н. Очерки по грамматике английского языка –М.: Лит-ра на иностранных языках, 1960. –398с.
7. Дубова О.А. Типологічна еволюція морфологічних систем української та російської мов: Монографія. - К.: Вид. центр КНЛУ, 2002. – 302 с.
8. Ильиш Б. А. Строй современного английского языка: Учебник по курсу теоретической грамматики для студентов педагогических институтов (на английском языке) – 2-ое изд. – Л.: Просвещение, 1971. – 356с.
9. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление. – 2-е изд., стер. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 215с.
10. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов: Навч. посіб. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 464с.
11. Кошева И. Г. Теоретическая грамматика английского языка: Учеб. пособие для пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностранные языки». – М.: Просвещение, 1982. – 336с.
12. Порівняльні дослідження з грамматики англійської, української, російської мов// Зб. статей під ред. О.Ю. Жлуктенка. – К.: Наукова думка, 1981. - 353 с.
13. Смирницкий А.И. Морфология английского языка. – М., 1959. – 440 с.
14. Солнцева Н. В. Проблемы типологии изолирующих языков. – М.: Наука, 1985. – 253 с.
15. Солнцева Н. В. , Солнцев В. М. Анализ и анализм // Аналитические конструкции в языках различных типов. – М. – Л.: Наука, 1965. – С. 80-88.
16. Теоретическая грамматика современного английского языка. И.П.Иванова, В.В.Бурлакова, Г.Г.Почепцов Учебник.— М.: Высш. школа, 1981. —285 с.
17. Солнцев В. М. Типологические свойства изолирующих языков (на материале китайского и вьетнамского языков) // Языки Бго-Восточной Азии. Проблемы морфологии, фонетики и фонологии. – М., 1970. – С. 11-19.
18. Хаймович Б. С. Роговская Б. И. Теоретическая грамматика английского языка: Учеб. Пособие для вузов. – М.: Высшая школа, 1967. – 296с.
19. Ярцева В.Н. Историческая морфология английского языка. М. – Л.: Изд. АН СССР, 1960. – 194с.
20. Aarts J., Calbert J. P. Metaphor and Non-metaphor: The semantics of Adjective Noun Combinations. – Tubingen: Niemeyer, 1979. – 240p.
21. Allen C. L. Case Marking and Reanalysis: Grammatical Relations from Old to Early Modern ages. - English Oxford: Oxford University Press, 1999. - 528 p.
22. Altenberg V. The Genitive v. the Of-Construction. A Study of Syntactic Variation in 17th Century English. – Gleepur, 1982. – 318p.
23. Amberber M., Hoop H. Competition and Variation in Natural Languages: The Case for Case. Competition and Variation in Natural Languages: The Case for Case. – Amsterdam: Elsevier– 2005. - 374 p.
24. . Anderson S. R. A-Morphous Morphology. - Cambridge University Press, 1992. – 434p.
25. Battistella E. L. Markedness: The Evaluative Superstructure of Language. - Albany: SUNY Press, 1990. – 265p.

26. Bergs A., Stein D. The role of markedness in the actuation and actualization of linguistic change // International Conference on Historical Linguistics Vancouver 1999 / Andersen H.S. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2001. – P. 79-95.
27. Biber, D., Stig J., Leech G., Conrad S., Finegan E. The Longman Grammar of Spoken and Written English. London: Longman, 1999.
28. Blevings J. P. English inflexion and derivation / The handbook of English linguistics, Blackwell publishing, 2006. – P. 507-537.
29. Bosque I., Picallo C. Postnominal adjectives in Spanish DP's / Journal of Linguistics 32, 1996. – P. 57-78.
30. Brians P. Common errors in English usage. – Washington: Franklin, Beedle & Associates, 2003. – 250p.
31. Brinton L. J. The structure of Modern English. A linguistic introduction. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2000. – 335p.
32. Dabrowska E. How metaphor affects grammatical coding: The Saxon genitive in computer manuals // English language and linguistics 2. – P. 121-127.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Альона Діордієва – здобувачка кафедри англійської мови Чорноморського державного університету ім. П.Могили.
Наукові інтереси – лінгвістична типологія, теоретична граматики.

ОБ'ЄКТ ВІДЧУЖУВАНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНСТРУКЦІЯХ ІЗ ПРИВАТИВНИМИ ДІЄСЛОВАМИ (на матеріалі англійської та української мов)

Ольга ЗАЛУЖНА (Донецьк, Україна)

В статті розглядаються привативні дієслова з відчужуванним об'єктом власності в англійській та українській мовах. Мета статті полягає в семантичній класифікації досліджуваних одиниць згідно семантики посесивного об'єкта. У результаті проведеного дослідження були виділені дванадцять посесивних об'єктів, вісім із яких є спільними для обох мов.

The units analyzed in the article lie within the scope of English and Ukrainian privative verbs with the alienable object of possession. The objective of this research is to carry out semantic classification of the analyzed units according to the semantics of the possessed object. As a result of the analysis, twelve possessive objects have been singled out, eight out of which are shared by both languages.

1. Привативність як складна лексико-синтаксична категорія мови

1.1. Привативність є однією з універсальних категорій мови [12; 36:257-296; 33:265-267], адже вона поєднує у своїй семантичній структурі три фундаментальні лінгвістичні категорії: каузатив, посесивність та заперечення [24; 32].

Проте до теперішнього часу зміст та межі категорії привативності залишаються невизначеними, спостерігається відсутність спеціальних робіт із цієї теми. Привативні дієслова (далі ПД) дотепер не ставали об'єктом окремого вивчення, переважно виступаючи як частина досліджень з питань посесивності [1; 11; 16; 27; 28:8; 31], каузативу [26; 24; 34:43] та дієслівної семантики в цілому [7; 32; 23; 30; 35]. Недостатня вивченість питання та відсутність окремих ґрунтовних системних робіт за темою обумовлює **актуальність** теми дослідження.

Об'єктом дослідження слугують ПД англійської та української мови з посесивним об'єктом відчужуваної власності, напр.: *to steal, to snatch, to coax out of*, укр. *вкрасти, вихопити, випросити*. **Предметом** дослідження виступає семантика посесивного об'єкта відчужуваної власності в ПД англійської та української мов. **Мета** роботи полягає в порівняльному описі семантики досліджуваних ПД в обох мовах із розподілом на семантичні групи згідно семантики посесивного об'єкта.

Матеріал дослідження складається з 1062 одиниць (568 – англійська мова, 494 – українська мова), обраних методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел англійської та української мов, серед яких The Shorter Oxford English Dictionary (W. Little, H.W. Fowler, J. Coulson), «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (В.Т. Бусел) тощо.

1.2. Ідентифікація одиниць дослідження

Наслідуючи ідеї структурної лінгвістики Ю.Д. Апресяна [2; 4], семантику привативних дієслів можна представити у вигляді такої формули тлумачення (далі ФТ): **X каузує Y не мати Z** [14:94; 15:41; 19:425]. Таким чином, у семантиці ПД взаємодіють 3 актанти: X – каузатор [22:3] або агенс [21:6], Y – посесор [3; 10:173] або власник [18:415; 25:149], Z – посесивний об'єкт (об'єкт власності) [10:173; 18:415], зв'язок між якими визначається наступним чином: X та Y пов'язані дією каузації, Y та Z – посесивним відношенням, яке ускладнюється семою припинення відношення володіння.